

Proskura, V. F., and Zhukov, S. A. "Formuvannia zasad zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky na rivni derzhavy, rehionu, pidpriemstva" [Formation of principles to ensure economic security at state, region, enterprise]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, no. 2 (2011): 299-307.

Stadnyk, V. P. "Ekonomichna bezpeka v systemakh rynkovykh transformatsii" [Economic security systems market transformation]. *Ekonomichni nauky. Seriya "Ekonomika ta menedzhment"*, no. 9 (2012): 68-74.

Shabinskyi, O. V. "Terytorialnyi riven zabezpechennia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv ahrosektora Ukrainy" [Territorial level of economic security systems agricultural sector of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva*, no. 150 (2014): 317-323.

Vorobiov, V. I. "Metodychni osnovy pobudovy kompleksnoi systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Methodical bases of an integrated system of economic security]. *Naukovi zapysky*, no. 1 (34) (2011): 38-43.

УДК 332.14:334.012.64:504.05

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ДИНАМІКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ РЕГІОНУ

© 2015 БОНДАРЕНКО С. А.

УДК 332.14:334.012.64:504.05

Бондаренко С. А. Аналітична оцінка динаміки інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області для виявлення можливостей екологізації регіону

Метою статті є аналітична оцінка динаміки інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області для виявлення можливостей екологізації регіону. Проаналізовано сучасний стан інноваційної діяльності та інноваційної активності промислових підприємств Одеської області, що дало можливість виявити основні проблеми та ключові перешкоди на шляху впровадження екологічних інновацій для екологізації регіону. Установлено, що основною проблемою є невиважена політика фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств. Крім того, державний менеджмент знаходиться у критичному стані щодо здатності регулювання інноваційної діяльності у сфері природокористування. Зазначено, що в Одеському регіоні не працюють механізми стимулювання еколого-інноваційної діяльності, тому на промислових підприємствах екологічні інновації майже не впроваджуються. Обґрунтовано актуальність доповнення регіональної політики дієвими мотиваційними механізмами для забезпечення реалізації концепції екологічно-сталого розвитку на рівні суб'єктів реального сектора економіки. Запропоновано основні напрямки реалізації політики для забезпечення процесу екологізації регіону.

Ключові слова: екологізація регіону, екологічні інновації, інноваційна діяльність, інноваційна активність промислових підприємств, державне управління, еколого-інноваційна діяльність, державна екологічна інноваційна політика, регіон.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Бондаренко Світлана Анатоліївна – кандидат економічних наук, докторант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)
E-mail: lana.bond15@mail.ru

УДК 332.14:334.012.64:504.05

Бондаренко С. А. Аналитическая оценка динамики инновационной деятельности промышленных предприятий Одесской области для выявления возможностей экологизации региона

Целью статьи является аналитическая оценка динамики инновационной деятельности промышленных предприятий Одесской области для выявления возможностей экологизации региона. Проанализировано современное состояние инновационной деятельности и инновационной активности промышленных предприятий Одесской области, что позволило выявить основные проблемы и ключевые препятствия на пути внедрения экологических инноваций для экологизации региона. Установлено, что основной проблемой является невзвешенная политика финансирования инновационной деятельности промышленных предприятий. Кроме того, государственный менеджмент находится в критическом состоянии относительно способности регулирования инновационной деятельности в сфере природопользования. Указано, что в Одесском регионе не работают механизмы стимулирования эколого-инновационной деятельности, поэтому на промышленных предприятиях экологические инновации почти не внедряются. Обоснована актуальность дополнения региональной политики действенными мотивационными механизмами для обеспечения реализации концепции экологически устойчивого развития на уровне субъектов реального сектора экономики. Предложены основные направления реализации политики для обеспечения процесса экологизации региона.

Ключевые слова: экологизация региона, экологические инновации, инновационная деятельность, инновационная активность промышленных предприятий, государственное управление, эколого-инновационная деятельность, государственная экологическая инновационная политика, регион.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Библ.:** 9.

Бондаренко Светлана Анатольевна – кандидат экономических наук, докторант, Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины (Французский бульвар, 29, Одесса, 65044, Украина)
E-mail: lana.bond15@mail.ru

UDC 332.14:334.012.64:504.05

Bondarenko S. A. Analytical Estimation of Dynamics of Innovation Activities of Industrial Enterprises in the Odessa Region to Identify Opportunities for Ecologization of the Region

The article is aimed at an analytical estimation of dynamics of innovation activities of industrial enterprises of Odessa region to identify opportunities for ecologization of the region. The current state of innovation activity and innovation activeness of industrial enterprises in the Odessa region has been analyzed, which allowed to identify the main problems and key obstacles to implementing environmental innovation for ecologization of the region. It has been determined that the main problem is the undeliberate policy of financing the innovation activities of industrial enterprises. In addition, State governance remains in critical condition regarding the ability of regulating the innovation activities in the sphere of environmental management. It has been specified that the mechanisms for stimulating the environmental innovation are not effective in the Odessa region, that's why environmental innovation at the industrial enterprises are scarcely implemented. The relevance of supplement of the regional policy with effective incentive mechanisms to ensure the implementation of the conception of environmentally sustainable development at the level of entities of the real sector of economy has been substantiated. The main directions for implementing the policy to ensure the ecologization process in the region have been proposed.

Key words: ecologization of region, environmental innovations, innovation activity, innovation activities of industrial enterprises, governance, environmental-innovation activity, State environmental innovation policy, region.

Pic.: 4. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Bondarenko Svitlana A. – Candidate of Sciences (Economics), Candidate on Doctor Degree, Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research of NAS of Ukraine (Frantsuzskyy bulvar, 29, 65044, Ukraine)
E-mail: lana.bond15@mail.ru

В умовах сьогодення розвиток будь-якої економічної системи має спиратися на інноваційну платформу. Населення зацікавлене в підвищенні рівня якості життя, одним із критеріїв якого є екологічність. Підприємство у своєму розвитку на перший план ставить отримання прибутку, наносячи інколи значних збитків екологічному середовищу своїми виробничими відходами. Тому цілком зрозуміло, що проблемами забезпечення екологічно сталого розвитку території має перейматися держава, стимулюючи виробників до впровадження екологічних інновацій різної спрямованості. Проте для впровадження такого роду інновацій на підприємствах мають сформуватися відповідні умови. Це, у першу чергу, таке ринкове середовище, в умовах якого для підприємств стане нормою дотримання правил екологічності. Оскільки ринкове середовище не здатне до саморегуляції процесу екологізації, то на рівні держави необхідно розробити дієві механізми стимулювання учасників ринкових відносин для просування екологічних інновацій і закріпити правила у відповідних нормативно-правових актах.

Головна вимога до екологічних інновацій – результат роботи повинен бути цілісним, тобто реалізація інноваційного типу розвитку повинна бути пов'язана з вирішенням соціо-економіко-екологічних проблем і сприяти екологізації економіки. Безперечно, екологічні інновації, будучи кумулятивним і нелінійним системним процесом, передбачають зміни в техніці, технології, управлінні, правовій системі. При цьому їх результати спрямовані на попередження і зменшення негативного впливу на довкілля. Тому підприємства мають володіти відповідним інноваційним потенціалом, тобто реальними можливостями для впровадження екологічних інновацій. Екологізація має стати, поряд з інноваційно направленим вектором розвитку, пріоритетом для підприємства. У цьому сенсі актуальним є встановлення ефективного правового регулювання відносин у напрямку інновацій в екологічній сфері, економіко-організаційного реформування системи управління інноваційним розвитком на різних рівнях. Важливим у процесі реформування системи регіонального управління та розбудови місцевого самоврядування стає створення системи управління екологізацією інноваційного розвитку, забезпечення її функціонування відповідними дієвими механізмами для втілення в реалію взаємодії держави та суспільства, а також взаємодію з різними елементами соціальної системи.

Проте на сьогодні в Україні не сформовано інструментарію управління екологічними інноваціями, не розроблено дієвих механізмів регулювання та державного стимулювання інноваційних розробок в природокористуванні.

Проблемними питаннями є виявлення і врахування специфіки території (області, регіону). У цьому сенсі регіональна політика здатна стати активним фактором реалізації концепції екологічно сталого розвитку на рівні суб'єктів реального сектора економіки.

Концептуальні засади регулювання інноваційного розвитку економічних систем різного рівня з урахуванням його екологічної складової досліджувалися такими

науковцями, як Александров І. О., Балацький О. Ф., Букринський Б. В., Мельник Л. Г., Туниця Ю. Ю., Харічков С. К., Хвесик М. А., Хлобистов Є. В. та інші. Однак, незважаючи на достатньо глибокі та вагомні наукові здобутки, проблема формування комплексного підходу до регулювання екологізації як основи забезпечення сталого розвитку регіону досі залишається невирішеною.

З огляду на вищесказане, актуальним є аналітична оцінка реальних можливостей промислових підприємств Одеської області до процесу екологізації регіону. У даному викладенні поняття регіон і область є тотожними.

Метою роботи є аналітична оцінка динаміки інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області для виявлення можливостей екологізації регіону. Для її досягнення поставлено такі завдання: визначити сутність категорії «екологізація регіону»; проаналізувати динаміку інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області для виявлення основних перешкод і можливостей екологізації регіону; систематизувати та вдосконалити науково-методичні підходи до вибору напрямів екологізації Одеського регіону на основі виявлених тенденцій інноваційної діяльності промислових підприємств; розробити та науково обґрунтувати методичний підхід щодо державного регулювання та стимулювання впровадження екологічних інновацій на промислових підприємствах за умови децентралізації.

Імперативом соціально-економічного розвитку регіонів є технологічний фактор. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси формують новітні чинники, які визначають конкурентоспроможність регіону, впливають на ефективність економіки, забезпечують економіко-екологічну безпеку та зростання соціально-економічного добробуту, а також забезпечують сталий розвиток у перспективі. У вітчизняній літературі для характеристики рівня розвитку інновацій у промисловості застосовується сегментація видів промислового виробництва за технологічними укладами [1]. У даний час у розвинених країнах домінують технології 5-го укладу і формуються технології 6-го технологічного укладу. Структурні зміни в економіці цих країн виражаються в прискореному розвитку секторів економіки, що виробляють складну машинотехнічну й наукомістку продукцію і в яких додана вартість лише в обмежених розмірах включає необроблену сировину або малокваліфіковану працю (машинобудування, інформатика, електроніка, біотехнологія та ін.).

В Україні спостерігаються значні диспропорції в промисловому розвитку і, у першу чергу, вони відстежуються в розрізі інновацій.

За оцінками експертів, в Україні близько 60% обсягів виробленої продукції належить до 3-го і 35% – до 4-го укладів, характерними рисами яких є випереджальний розвиток електроенергетики і використання нафти як головного енергоносія. Частка ж продукції вищих технологічних укладів в економіці країни складає 4% – для 5-го і 0,1% – для 6-го [2]. Це – переважно традиційні галузі добувної та обробної промисловості. Дослідження рівня економічного розвитку виробництва та динаміки технологічних зрушень у структурі промислового

комплексу регіонів України виявили, що лідерами виступають лише ті регіони, де поєднані промисловість з науково-технологічною сферою (м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська, Донецька та Одеська області), вони – найбільш інвестиційно-привабливі та конкурентоспроможні.

У промисловості Одеської області зосереджено значний виробничий і науково-технічний потенціал (наукоємні галузі машинобудування, інтегрований у світове виробництво потенціал хімічного виробництва, сучасні потужності харчової, легкої промисловості).

Пріоритетні галузі промислового виробництва Одеської області за період 2008–2013 рр. були представлені таким чином: харчова промисловість – до 28% загального обсягу реалізованої продукції; хімічна та нафтохімічна промисловість – 22%, машинобудування – до 7%, виробництво готових металевих виробів – 4%.

На поточний період розклад дещо змінився. Так, за даними експрес-аналізу Одеської області, за січень 2015 р. підприємствами промислового комплексу реалізовано продукції (робіт, послуг) на суму 3,1 млрд грн. Найбільше реалізовано продукції підприємствами хімічної промисловості (34,6% до загального обсягу), харчової промисловості (27,0%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (25,7%), машинобудування (3,9%). Для забезпечення прориву на світовий ринок Україні необхідно стимулювати проведення наукових досліджень, що направлені на розробку і впровадження інноваційних продуктів, що відносяться до 5-го і 6-го технологічних укладів. Це пов'язано, насамперед, із технологічною революцією і тотальною переорієнтацією галузей і підприємств на енергозберігаючі технології, утилізацію відходів і багаторазову переробку природних ресурсів.

Основними показниками, що надають можливість оцінити рівень поширення інновацій в екологічній галузі, є створення і використання новітніх технологій промисловими підприємствами регіону. Для того, щоб зробити висновки про рівень інноваційної діяльності в Одеській області, необхідно розглянути інноваційну активність промислових підприємств та результати впровадження інновацій (рис. 1, рис. 2).

Як видно з рис. 1, за досліджуваний період кількість промислових підприємств в Україні значно скоротилася (на 600 од., або на 5,7%). Починаючи з 2013 р., така тенденція стала ще більш вираженою. При цьому спостерігається значне зменшення кількості інноваційно-активних промислових підприємств як у межах України (на 43 од., або на 2,4% скоротилось у 2013 р. у порівнянні з 2012 р., а у 2014 р. – ще на 106 од., або на 6,2%), так і по Одеській області (на 14 од., або на 16,9% скоротилася у 2013 р. у порівнянні з 2012 р., а у 2014 р. – ще на 2 од., або на 2,9%).

На рис. 2 інноваційна активність представлена у процентному вимірі.

Так, найбільший відсоток впровадження інноваційних технологій на підприємствах області спостерігався у 2012 р. (14%). Далі цей показник знижується (9,8% – у 2014 р.). Інноваційна активність галузей промисловості у розрізі технологічних укладів за останні шість років майже не змінилася: більш активною стала інноваційна діяльність у галузі сектора середніх технологій; зросла інноваційна активність металургії та обробки металу у секторі низьких технологій. В Україні на тлі загального зниження інноваційної активності у промисловості протягом 2008–2014 рр. більш інноваційно активними були підприємства, що належать до 4-го технологічного укладу. Аналіз виробничого сектора

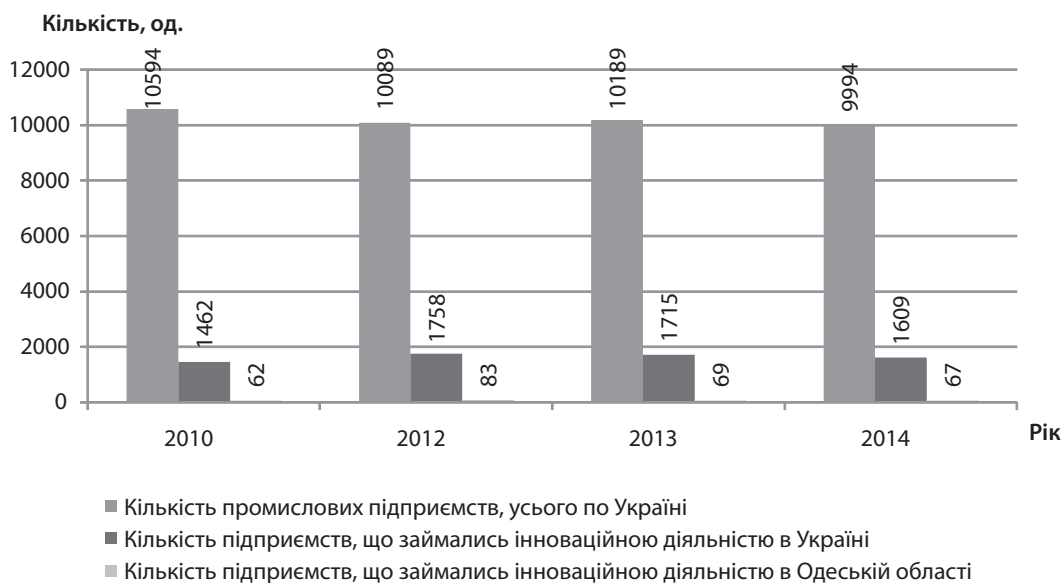

Рис. 1. Динаміка кількості промислових підприємств Одеського регіону, що займались інноваційною діяльністю, за період 2010 – 2014 рр.

Джерело: Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>; Сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.ukrstat.gov.ua/>

Рис. 2. Динаміка інноваційної активності промислових підприємств Одеської області за період 2000 – 2014 рр.

Джерело: Сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.ukrstat.gov.ua/>

свідчить, що 34,4% інноваційно активних підприємств України за статистичною звітністю – це підприємства оптової торгівлі з нетехнологічними інноваціями. У розвинутих країнах Заходу інноваційною діяльністю займається 50–60% загальної кількості підприємств. На сьогодні в країнах Європейського Союзу (ЄС) питома вага підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, становить близько 53%. Найбільша кількість інноваційних підприємств серед країн ЄС знаходиться у Німеччині (79,3%), найменша – у Болгарії (27,1% до загальної кількості підприємств) [2]. Таку ж тенденцію до зниження в останні роки має і показник впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих процесів, як це видно з рис. 3.

Бачимо, що динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах Одеської області має схильність до зниження. Протягом досліджуваного періоду обсяг впровадження інноваційних видів продукції на промислових підприємствах Одеської області значно

перевищував обсяг впровадження нових технологічних процесів. Частка маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів у впровадженні нових технологічних процесів перевищувала частку нових видів техніки у впровадженні інноваційних видів продукції. При цьому виробництво нових або вдосконалення існуючих засобів виробництва (інноваційних екологічних технологій), які ґрунтуються на результатах науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і є запорукою еколого-інноваційного розвитку економіки, впроваджувалися мало. Це дає можливість зробити висновок, що на даний час промислові підприємства не є зацікавленими у впровадженні екологічних інновацій. Тобто в Одеській області не працюють механізми стимулювання підприємств до екологізації свого виробництва і впровадження екологічних інновацій. Поки що основні витрати підприємств в інноваційній сфері припадають на придбання машин та обладнання, проведенню досліджень надається значно менше уваги (табл. 1).

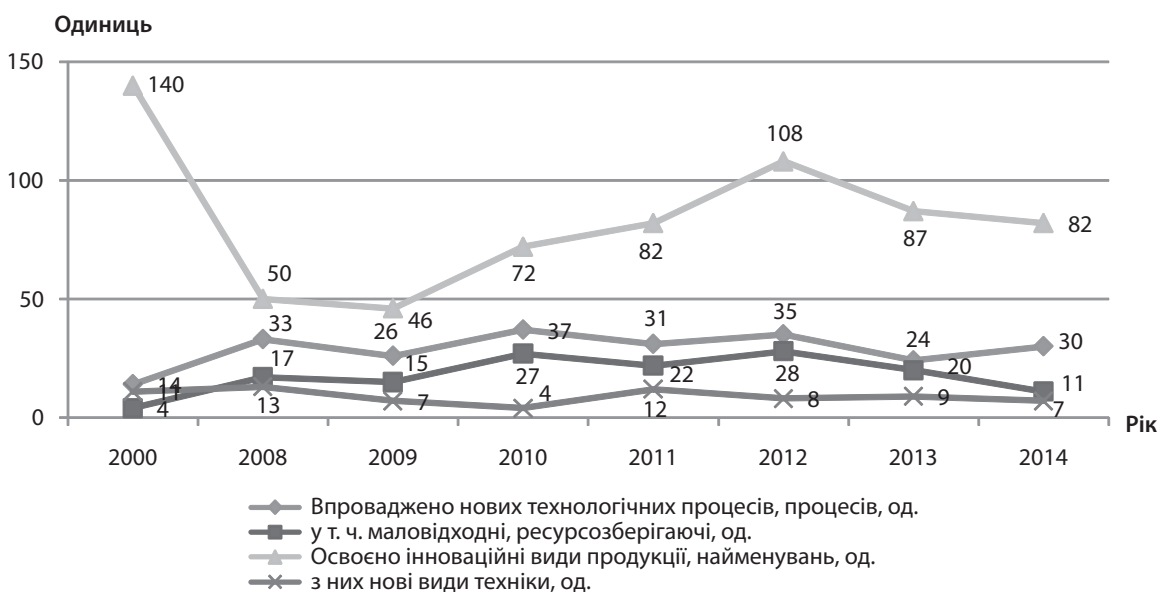

Рис. 3. Впровадження інновацій на промислових підприємствах Одеської області за період 2000 – 2014 рр.

Джерело: Сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.ukrstat.gov.ua/>

Витрати інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області за період 2000 – 2014 рр.

Рік	Загальна сума витрат		У тому числі за напрямками													
			дослідження і розробки ¹		у тому числі				придбання нових технологій ²	підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	придбання машин та обладнання, пов'язаних з впровадженням інновацій ⁴	інші витрати				
					внутрішні НДР		зовнішні НДР									
млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	
2000	3,1	100	1,4	45,2	Х		Х		–		0,3	9,7	1,2	38,7	0,2	6,5
2008	272,5	100	22,6	8,3	12,8	4,7	9,9	3,6	–		Х		246,5	90,5	3,3	1,2
2009	189,7	100	11,6	6,1	9,7	5,1	1,9	1,0	0,2	0,1	Х		176,9	93,3	1,0	0,5
2010	157,0	100	2,4	1,6	2,3	1,5	0,1	0,1	0,7	0,4	Х		148,8	94,8	5,1	3,2
2011	172,5	100	4,4	2,6	4,3	2,5	0,1	0,1	0,03	0,0	Х		166,7	96,6	1,3	0,8
2012	1497,4	100	26,3	1,8	4,6	0,3	21,7	1,4	1,6	0,1	Х		1460,5	97,5	8,9	0,6
2013	91,0	100	4,4	4,8	4,0	4,4	0,4	0,4	0,02	0,0	Х		85,5	93,9	1,2	1,3
2014	323,9	100	1,0	0,3	0,7	0,2	0,3	0,1	0,002	0,0	Х		321,5	99,3	1,5	0,4

Примітки: ¹ – з 2007 р. сума внутрішніх та зовнішніх НДР; ² – з 2007 р. придбання інших зовнішніх знань; ³ – з 2007 р. показник віднесено до інших витрат; ⁴ – з 2007 р. придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Джерело: Сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://od.ukrstat.gov.ua/>

У структурі витрат промислових підприємств Одеської області на інноваційну діяльність частка витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення складає більше 90%. У 2014 р. на придбання машин та обладнання витратилося 99,3%, при цьому на дослідження та розробки та на придбання нових технологій – зовсім мізерні частки. Другу позицію займають нетехнологічні (маркетингові та організаційні) витрати, які можна вважати умовно інноваційними. Тобто, інноваційний розвиток промислових підприємств Одеської області ґрунтується не на науково-дослідних розробках, а на придбанні закордонного обладнання та нетехнологічних інноваціях. За таких умов складно вести мову про екологічні інновації, особливо технологічні.

Доля витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств Одеської області в загальному обсязі таких витрат в Україні за 2010–2014 рр. представлено на рис. 4.

У загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності на промислових підприємствах України підприємствам Одеської області відводиться незначний відсоток (2,0% – у 2010 р., 1,2% – у 2011 р., найбільше значення – 13,0% – у 2012 р., найменше значення – 1% – у 2013 р., 4,2% – у 2014 р.).

Першочерговими проблемами розвитку інноваційної діяльності в Україні є недостатність фінансування, неспроможність держави підтримувати дані проце-

си. У табл. 2 розглянуто основні джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України та Одеської області.

Аналіз даних за весь досліджуваний період (2010 – 2014 рр.) свідчить, що фінансування інноваційної діяльності на промислових підприємствах Одеської області відбувалося в основному за власні кошти (68,5% – у 2010 р., 85,6% – у 2011 р., найменше значення – 9,1% – у 2012 р., 96,9% – у 2013 р., найбільше значення – 98,9% – у 2014 р.). У 2012 р. відбулося значне фінансування іноземними інвесторами на суму 600,0 млн грн (40,1%) і за рахунок кредитів на суму 757,1 млн грн (50,6%). Інші джерела фінансування (кошти держбюджету, місцевих бюджетів, інші кошти) є дуже незначними. Фінансування з позабюджетних фондів та вітчизняних інвесторів взагалі відсутнє. У 2014 р. із державного і місцевих бюджетів кошти для Одеської області взагалі не виділялись.

Досвід і світова практика свідчать, що імплементація ефективної інноваційної екологічної політики в регіоні неможлива без комплексної підтримки її на державному рівні. Дані аналізу свідчать про кризову неспроможність державного менеджменту регулювати інноваційну діяльність промислових підприємств. Це і є причиною того, що Україна нині входить до групи країн, які знаходяться у «початковій» стадії розвитку, коли джерелами конкурентоспроможності є або сировина, або дешева, некваліфікована робоча сила. За таких умов

Рис. 4. Доля витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств Одеської області в загальному обсязі витрат по Україні за 2010 – 2014 рр., %

Джерело: розраховано на основі даних сайту Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за період 2010 – 2014 рр.

Показник, млн грн	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Загальна сума витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств України, млн грн / %	8045,5/100	14333,9/100	11480,6/100	9562,6/100	7695,9/100
по Одеській області / % від загального обсягу по Україні	157,0/2,0	172,5/1,2	1497,4/13,0	91,1/0,9	323,9/4,2
з них: за рахунок власних коштів, млн грн / %	4775,2/59,4	7585,6/52,9	7335,9/63,9	6973,4/72,9	6540,3/85,0
по Одеській області	107,5/68,5	147,5/85,6	135,9/9,1	88,3/96,9	320,6/98,9
з державного бюджету, млн грн / %	87,0/1,1	149,2/1,0	224,3/2,0	24,7/0,3	344,1/4,5
по Одеській області	2,1/1,3	–	–	–	–
з місцевих бюджетів	5,7/0,1	12,3/0,1	17,6/0,1	157,7/1,6	–
по Одеській області	1,0/0,6	0,2/0,1	0,6/0,0	1,5/1,6	–
за рахунок коштів позабюджетних фондів	–	–	0,02/0,0	2,1/0,0	–
по Одеській області	–	–	–	–	–
за рахунок коштів вітчизняних інвесторів	31,0/0,4	45,4/0,3	154,5/1,3	123,7/1,3	–
по Одеській області	–	–	–	–	–
за рахунок коштів іноземних інвесторів	2411,4	56,9	994,8/8,7	1253,2/13,1	138,7/1,8
по Одеській області	42,9/27,3	–	600,0/40,1	–	–
за рахунок кредитів	–	–	2407,8/21,0	630,2/6,6	–
по Одеській області	3,5/2,2	24,7/14,3	757,1/50,6	1,2/1,3	–
інших джерел, млн грн / %	735,2/9,0	6484,6/45,3	345,8/3,0	397,6/4,2	672,8/8,7
по Одеській області	–	–	3,7/0,2	–	3,3/1,1

Одеська область може перейти в групу депресивних регіонів, хоча потенціал для інноваційного розвитку досить високий.

Основним складнощами, які притаманні майже всім регіонам України, є: 1) низька купівельна спроможність населення, що значно погіршує внутрішній попит; 2) ефект периферійності від центру (міграційні процеси обумовлюють відтік людського капіталу, розподіл фінансування по остатковому принципу і т. п.); 3) ресурсна спрямованість економіки країни. Для розвитку інноваційної діяльності регіону необхідна наяв-

ність: 1) відповідних виробничих потужностей; 2) високотехнологічних виробництв; 3) висококваліфікованих кадрів; 4) доступ до дешевих ресурсів [3].

Федулова Л. І. [4] визначає такі обмеження, що стримують інноваційний розвиток регіонів в Україні – компетенції, необхідні для розбудови економіки знань, обмежені й скорочуються: 1) скорочення винахідницької активності в регіонах через відсутність державної політики у сфері управління інтелектуальною власністю; 2) низький рівень прямих іноземних інвестицій, що обмежує перспективи поширення технологій; 3) під-

приємства з іноземною участю є основним офіційним каналом передачі технологій; 4) регіони демонструють наявність підприємницького потенціалу, але його результативне використання вимагає подальшого вдосконалення бізнес-середовища, тому що існування системних бар'єрів суттєво обмежує рівень інноваційної активності; 5) хоча обробна промисловість відіграє важливу роль в економічній системі більшості регіонів, у ній домінують традиційні сектори з обмеженими можливостями для швидких оригінальних інновацій; 6) нестача фінансування й високий рівень конкуренції, що характерне для більшості державних підприємств, керівники яких не завжди правильно розуміють, у які напрями на ринку їм варто інвестувати і як здійснювати модернізацію свого бізнесу.

Важливого значення набуває інноваційна діяльність як основа сталого розвитку регіону. Особливо це актуально і необхідно для процесів екологізації економіки, виділення екологічно-інноваційної діяльності як стратегічного пріоритету, яка представляє собою цільову діяльність по впровадженню в життя новацій і нововведень екологічної направленості.

Екологічні інновації є кінцевим продуктом еколого-інноваційної діяльності по створенню, використанню і впровадженню у виробництво еколого орієнтованого нововведення, що реалізуються у вигляді екологічних товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, що сприяють розвитку і підвищенню соціально-економічної ефективності функціонування суб'єктів господарювання, забезпечують ресурсно-екологічну безпеку, мінімізацію впливу на навколишнє середовище і охорону навколишнього середовища.

Процес екологізації пов'язаний з переходом до «зеленої» економіки, спрямованої на зниження ризиків і збіднення навколишнього середовища, особлива роль при цьому надається екологічним інноваціям, які представляють собою результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення та впровадження нововведень у вигляді нової продукції, технологій, методів, форм організації виробництва, що безпосередньо або опосередковано сприяє зниженню екодеструктивного впливу виробництва та споживання на навколишнє середовище та вирішенню екологічних проблем.

Процес екологізації економіки має бути системним, регульованим, інтегрованим в ринкове середовище. Тому бізнес-спільнота може бути природним і ефективним партнером і союзником органів державного управління, науки та громадськості в досягненні поставлених цілей. Це впливає з формальних і неформальних взаємодій між різними суб'єктами екосистеми. При цьому підприємства є основними носіями технологічного знання та ноу-хау, а також первинними агентами у пошуках інновацій.

Проте інноваційна діяльність в межах системи (місцевої, регіональної або національної) також залежить від виконання іншими суб'єктами (наприклад, університетами і дослідними центрами) рамкових умов (зокрема норм і правил). Крім того, інтенсивність і

якість взаємодії цих суб'єктів є ключовим чинником, що визначає продуктивність системи.

Технології, які дозволяють ефективно вирішувати екологічні проблеми, які є комплексними і досить складними, вимагають не тільки інноваційних інженерних ідей, а й інноваційних підходів в управлінні та організації життя суспільства. Саме на такий підхід має орієнтуватися екологічна політика України як на національному, так і на регіональному рівні. Тому для розуміння місця сучасних екологічних інновацій у розвитку економіки регіонів України слід враховувати як науково-технологічні, так і адміністративні («управлінські») інноваційні рішення.

В економічній науці екологічно спрямований інноваційний розвиток в цілому розглядається як процес господарювання, що ґрунтується на безперервному пошуку і використанні нових способів та сфер реалізації потенціалу національної економіки, регіону та підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища, які спрямовані на досягнення позитивних зрушень, пов'язаних з впровадженням екоінновацій, та сприяють зростанню соціального та еколого-економічного ефекту. Тобто це процес неухильного і послідовного створення, впровадження та поширення екологічних інновацій, які сприяють задоволенню існуючих та потенційних потреб споживачів та суспільства в цілому, без загрози вичерпання потенціалу інтегрального ресурсу та можливості забезпечення інтересів та потреб майбутніх поколінь у довгостроковій перспективі.

За визначенням Прокопенко О. В., екологізація інноваційного розвитку – це зміни у соціо-еколого-економічній системі, що відбуваються в результаті неухильного і послідовного створення, впровадження та поширення екоінновацій в усіх сферах діяльності, які спрямовані на підвищення екоконструктивного та зменшення екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище, сприяють зростанню її соціальної та еколого-економічної ефективності та забезпечують її сталий розвиток [5].

Процес екологізації регіону, в загальному розумінні, представляє собою послідовне впровадження нової техніки і технологій, нових форм організації виробництва, прийняття управлінських та інших рішень, які дають змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів регіону з одночасним збереженням природного середовища та його поліпшенням на різних рівнях управління.

Звичайно ж, як і будь-який процес, який впливає на розвиток суспільства, екологізація неможлива без належного управління на усіх етапах, зокрема державного управління природокористуванням та процесами екологізації. Організаційно управління природокористуванням здійснюється за допомогою територіального та відомчого принципів. Територіально принцип поширюється на всіх користувачів природи та природних ресурсів, усі об'єкти природи у межах держави в цілому або певної адміністративної одиниці. Відомче управління поширюється на певний об'єкт природи: воду, землю, ліс, атмосферу [6, 7].

Державне регулювання природокористування в Україні здійснюється комплексом заходів нормативно-правового, адміністративно-організаційного та економічного характеру, сукупність яких формує екологічну політику держави.

Державна екологічна політика функціонує на трьох рівнях – національному, регіональному та локальному. На *першому рівні* розробляється методологічне, нормативне та правове забезпечення; проводяться екологічна експертиза та екологічний аудит; відбувається державний контроль за дотриманням законодавства, здійснюються моніторингові дослідження; розповсюджуються екологічні знання. На *другому, регіональному, рівні* відбувається регулювання використання природних ресурсів регіонального значення; розробка цільових проектів та програм. На *третьому рівні* здійснюється регулювання природокористування окремих підприємств чи інших об'єктів (родовищ, кар'єрів, свердловин тощо) [8].

Враховуючи курс держави на децентралізацію управління, акцент в системі планового управління раціональним природокористуванням робиться на територіальний підхід. Урядом України підготовлено та затверджено Концепцію реформи місцевого самоврядування. Планується зміна діючої моделі системи територіальної організації влади, наближення її до європейських засад і стандартів, зокрема приведення у відповідність до Європейської хартії місцевого самоврядування.

Державна екологічна інноваційна політика передбачає політику, спрямовану на вивчення, розробку та впровадження інновацій, зорієнтованих на досягнення належного рівня екологічної безпеки, виходячи з концепції сталого розвитку.

Безпосередніми виконавцями завдань, які пов'язані із впровадженням на практиці екологічних інновацій, є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування регіону. Їх діяльність полягає у створенні умов для стимулювання та спрямування дій суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності відповідно до виділених пріоритетів та завдань.

Процес інноваційного розвитку повинен бути системним і охоплювати всі сфери, у тому числі й систему управління територіальним розвитком, основним елементом якої є інноваційні програми. Основними проблемами в реалізації вказаних програм та концепцій є недостатність фінансування, зокрема [9]:

1) недостатня збалансованість різних джерел фінансування охорони довкілля, у результаті чого фінансування природоохоронних заходів часто здійснюється без належної координації;

2) відсутність організаційних структур державного управління фондами охорони навколишнього природного середовища – на даний момент коштами регіональних (місцевих) фондів охорони навколишнього природного середовища управляють місцеві ради, не маючи для цього відповідних організаційних управлінських структур;

3) використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища тільки у формі без-

поворотної фінансової допомоги (грантів). Така форма фінансування не стимулює до ефективного використання коштів.

Таким чином, предметом еколого-економічного управління в інноваційній сфері є діяльність суб'єктів природокористування і природоохоронної діяльності, яка повинна бути офіційно визнаною і підкріпленою відповідними документами.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз динаміки інноваційної діяльності промислових підприємств Одеської області показав, що основними перешкодами екологізації регіону є невиважена політика фінансування інноваційної діяльності промислового сектора економіки. На фоні відсутності державних джерел фінансування необхідно запропонувати альтернативні джерела. Основними напрямками екологізації в Одеській області є харчова промисловість, хімічна, машинобудування – це ті галузі, де важливо впровадження технологічних інновацій. Інші нетехнологічні галузі потребують також виваженої державної політики щодо стимулювання впровадження екологічних інновацій різних напрямків.

Таким чином, проведені дослідження дає змогу стверджувати, що на сьогоднішній день екологізація регіону є проблемою, для вирішення якої необхідно комплексно вирішувати проблеми державного менеджменту на усіх рівнях управління у сфері інноваційної діяльності промислових підприємств.

По-перше, потребує нагального вирішення проблема розроблення відповідної системи і механізмів мотивації сталого розвитку регіонів на рівні усіх учасників ринкових відносин.

По-друге, задекларований урядом курс на децентралізацію вимагає комплексного підходу до створення належної законодавчої бази у сфері еколого-інноваційної діяльності та реформування виконавчої діяльності на рівні центральних та регіональних органів влади.

При цьому основні положення мають відображатися у вигляді направленої політики, стратегії розвитку територіально-господарських систем, регіонів, держави та реалізовуватися в таких напрямках:

- ✦ дотримання рівня екологічної безпеки і вимог природоохоронного законодавства;
- ✦ продовження гармонізації законодавчо-нормативної бази та її використання у всіх галузях економіки, екології, соціальної сфери, ліцензування, екологічних менеджменту, аудиту, нормування, сертифікації, страхування;
- ✦ мотиваційні заходи щодо раціоналізації використання природних ресурсів з урахуванням їх функцій, значення, вартості як природного капіталу держави;
- ✦ створення фондів підтримки еколого-інноваційної діяльності (фундаментальних досліджень, інноваційних програм, підтримки бізнесу);
- ✦ систематизації та створення єдиної бази еколого-інвестиційних проектів;
- ✦ розробки запровадження в практику прийняття управлінських рішень в інвестиційній сфері

«порогових» значень індикаторів еколого-інвестиційної безпеки тощо;

- ✦ забезпечення реалізації інноваційних програм, проектів щодо запобігання і кризових ситуацій у виробничій сфері та у вирішенні питань регіонального управління і природоохоронної діяльності;
- ✦ систематизації та узгодження всіх систем моніторингу щодо збору, обробки, та забезпечення обміну інформацією еколого-економічного характеру;
- ✦ доповнення та модернізація існуючих систем підготовки і перепідготовки фахівців.

Виділені напрямки екологізації регіону можуть бути покладені в основу розробки концепції еколого-інноваційного розвитку та формування комплексно-економіко-організаційного механізму регулювання еколого-інноваційного розвитку промислового підприємства, що і буде предметом подальших розробок. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Данілов О. Д. Структура інвестицій, інновацій та випуску промислової продукції в Україні / О. Д. Данілов, А. М. Вдовиченко. – 2008. – № 5. – С. 115 – 123.

2. Характеристика інноваційної діяльності підприємств // Український інститут науково-технічної і економічної інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=446

3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

4. Регіональні інноваційні системи: ідентифікація, оцінка, інститути та інструменти розвитку : науково-аналітична доповідь ; за ред. Л. І. Федулової. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2012. – 157 с.

5. Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності : монографія / О. В. Прокопенко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 395 с.

6. Малиш Н. А. Організаційний механізм формування державної екологічної політики / Н. А. Малиш // Право та державне управління : зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – № 2. – С. 136 – 139.

7. Мирна Н. В. Опрацювання комплексного механізму державної регіональної політики / Н. В. Мирна // Державне будівництво : зб. наук. пр. ХарПІДУ. – Х. : ХарПІДУ, 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/20101/doc/2/09.pdf>

8. Балджи М. Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні : монографія / М. Д. Балджи. – Одеса : Атлант, 2010. – 500 с.

9. Клід В. В. Державна екологічна політика України (на прикладі Івано-Франківської області) / В. В. Клід [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nads.gov.ua/sub/ivfrankovska/ua/publicationcontent /41908.htm>

REFERENCES

Androshchuk, H. O. et al. *Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010 – 2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vykykiv* [The strategy of innovative development of Ukraine for 2010 - 2020 years in conditions of globalization challenges]. Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 2009.

Baldzhy, M. D. *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady kompleksnoho pryrodokorystuvannia na rehionalnomu rivni* [Organizational and economic principles of integrated Environmental Sciences at the regional level]. Odesa: Atlant, 2010.

Danilov, O. D., and Vdovychenko, A. M. "Struktura investytsii, innovatsii ta vypusku promyslovoi produktsii v Ukraini" [The structure of investment, innovation and industrial output in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2008): 115-123.

"Kharakterystyka innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv" [Characteristics of innovation enterprises]. *Ukrainskyi instytut naukovo-tekhnichnoi i ekonomichnoi informatsii*. http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=446

Klid, V. V. "Derzhavna ekolohichna polityka Ukrainy (na prykladi Ivano-Frankivskoi oblasti)" [State Environmental Policy of Ukraine (on the example of the Ivano-Frankivsk region)]. <http://nads.gov.ua/sub/ivfrankovska/ua/publicationcontent/41908.htm>

Malysh, N. A. "Orhanizatsiinyi mekhanizm formuvannia derzhavnoi ekolohichnoi polityky" [Organizational mechanism of formation of state ecological policy]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, no. 2 (2011): 136-139.

Myrna, N. V. "Opratsiuvannia kompleksnoho mekhanizmu derzhavnoi rehionalnoi polityky" [Processing complex mechanism of state regional policy]. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/20101/doc/2/09.pdf>

Prokopenko, O. V. *Sotsialno-ekonomichna motyvatsiia ekolohizatsii innovatsiinoi diialnosti* [Socio-economic motivation greening innovation]. Sumy: Vyd-vo SumDU, 2010.

Rehionalni innovatsiini systemy: identyfikatsiia, otsinka, instytutu ta instrumenty rozvytku [Regional innovation systems: identification, assessment, development institutions and instruments]. Kyiv: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2012.